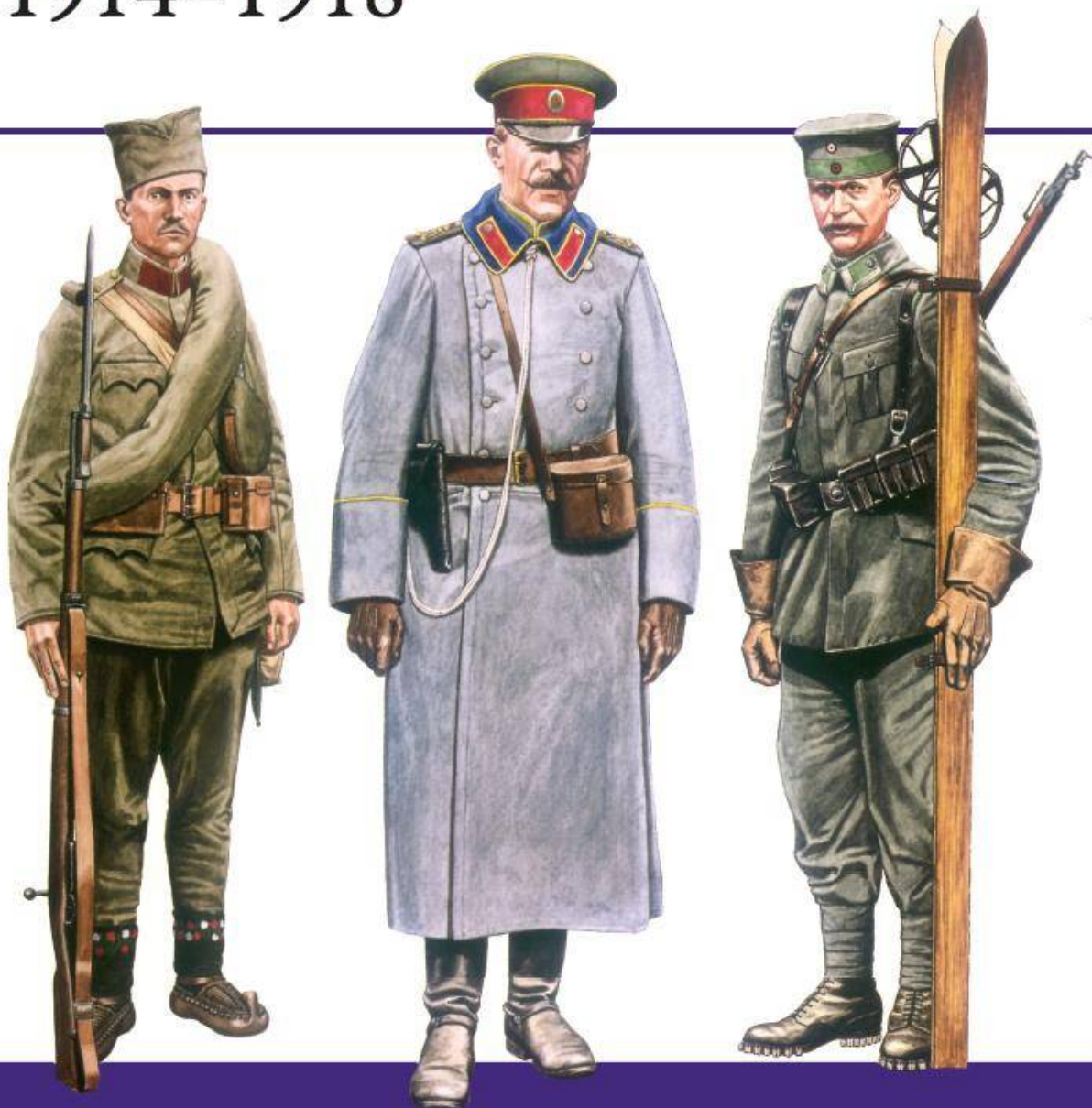

Armije na Balkanu 1914–1918

Serijski broj: MAA 356

Naslov: Armije na Balkanu 1914–18 (Armies in the Balkans 1914–18)

© 2001 Osprey Publishing Ltd.

Autori: Najdžel Tomas i Dušan Babac (Nigel Thomas & Dusan Babac)

Prava: Delo je prvi put bilo objavljeno Velikoj Britaniji 2001. godine, Osprey Publishing Limited, Midland House, West Way, Botley, Oxford, OX2 0PH

© za srpski jezik Evoluta 2006.

Sva prava zadržana

Za izdavača

Bojana Čebić

Urednik

Željko Petrović

Lektorka

Ljiljana Šobić

Kompjuterska priprema

„AS” Beograd

Tiraž

1000

ISBN 86-85957-13-3

Štampa

ATC Beograd

POSVETA

Ova knjiga je s poštovanjem posvećena pokojnom dedi Dušana Bapca, penzionisanom majoru Pavlu Bapcu, komandiru 1. bataljona, 2. „gvođenog” puka „Princ Mihailo”, Kraljevske jugoslovenske vojske.

ZAHVALNICA

Ova knjiga ne bi mogla da nastane bez velike pomoći brojnih ljudi. Najdžel Tomas se zahvaljuje Krunoslavu Mikulanu, Darku Pavloviću, Filipu Džovetu, Horiji Šerbaneskuu, kap. frg. (u penziji) Mejtland Torntonu, kao i svojoj ženi Heder i sinovima Aleksandru i Dominiku. Dušan Babac bi hteo da se zahvali Predragu – Preži Milosavljeviću, Čedomiru Vasiću, Milanu Markoviću, Branku Bogdanoviću, kao i svojim roditeljima, ženi Olji i sinu Vukašinu na njihovoj podršci.

NAPOMENA UMETNIKA

Čitaoci bi trebalo da znaju da se originalni radovi na osnovu kojih su nastale ilustracije u boji mogu kupiti od umetnika. Sva prava na reprodukciju zadržava izdavač. Svi zainteresovani se mogu obratiti na sledeću adresu:

Darko Pavlović

Modecova 3, 10090 Zagreb, Hrvatska

Izdavač saopštava da nije u kontaktu sa autorom.

NAPOMENA UREDNIKA

U knjizi su upotrebljene sledeće skraćenice:

art. – artiljerija

bn. – bataljon

bat. – baterija

brig. – brigada

brd. – brdska

konj. – konjica

div. – divizija

peš. – pešadija

rez. – rezerva

kal. – kalibar

esk. – eskadron

prekobr. – prekobrojni

žel. – železničarski

inž. – inženjerski

vaz. – vazduhoplovni

haub. – haubica

Armije na Balkanu 1914–1918

BALKANSKO RATIŠTE

Todor Stavrić, pradeda Dušana Bapca, kao redov (Infanterist) u bosanskom pešadijskom puku dok se odmara u uniformi za izlazak, 1914. Nosi „štuka-sivu“ bluzu sa crvenim našivcima na kragni u boji roda oružja, standardne (a ne vrečaste bosanske) M 1908 pantalone i dokolenice umesto obojaka; iako je pravoslavni Srbin, on nosi grimizni fes službene uniforme; M 1888 opasač sa austrijskim orlom na kopči i M 1895 bajonet sa običnim vojničkim temnjakom. (Kolekcija Dušana Bapca)

Balkansko poluostrvo, površine 668.220 kvadratnih kilometara, 1914. godine imalo je oko dvadeset šest miliona stanovnika: Albanaca, Bugara, Grka, Rumuna, Južnih Slovena (Srba – uključujući i Crnogorce; Bosanskih muslimana; Hrvata – uključujući i Dalmatince; i Slovenaca), kao i Nemaca, Mađara, Italijana, Jevreja, Vlaha i drugih pripadnika nacionalnih manjina. Ovi narodi su se tek oslobodili od otomanskih Turaka čija je vlast na Balkanu trajala 568 godina, i živeli su u Albaniji, Bugarskoj, Grčkoj, Crnoj Gori, Rumuniji i Srbiji (uključujući i današnju Makedoniju); dok su Bosna i Hercegovina, Hrvatska i Slovenija bile pod vlašću Austrougarske. Evropski deo Otomanskog carstva se sastojao od prestonice Konstantinopolja, Jedrena i njihovog zaleđa.

Balkan, koji je zbog svoje nestabilnosti i sklonosti ka nasilju zaradio nadimak „evropsko bure baruta“, bio je pozornica na kojoj su se sukobljavale težnje Austrougarske, poduprte Nemačkom, da zagospodari regionom i Srbijom, podržavane od Rusije i Francuske, koja je bila odlučna da oslobodi srpsku, hrvatsku, slovenačku i bosansku manjinu od austrougarske vlasti. U isto vreme, Bugarska je žudela da povrati oblasti u Grčkoj, srpskoj Makedoniji i rumunskoj Dobrudži koje je izgubila u avgustu 1913. godine po završetku Drugog balkanskog rata.

Austrougarska je provocirala Srbiju manevrima održanim u leto 1914. u Bosni i Hercegovini; a 28. juna student, bosanski Srbin, Gavrilo Princip je ubio austrougarskog prestolonaslednika Franca Ferdinanda u Sarajevu i tako inicirao Prvi svetski (ili „Veliki“) rat.

Odbrana Srbije

Četiri Centralne sile – Nemačka, Austrougarska, Otomansko carstvo i Bugarska, nameravale su da se teritorijalno povežu tako što će Austrougarska okupirati Srbiju i Crnu Goru, dominirati Albanijom i izolovati neutralnu Grčku i Rumuniju. Ovoj su se strategiji suprotstavile tri glavne sile Antante – Francuska, Velika Britanija i Rusija.

Austrougarska „Balkanska armija“, u stvari grupa armija, koja se sastojala od 2. armije u Sremu i zapadnom Banatu (sada u Vojvodini, severna Srbija); 5.

NA SUSEDNOJ STRANI **Dva niža oficira 13. artiljerijskog bataljona austro-nemačkih odbrambenih strana, januar 1915. Nose M 1908 „štuka-sive” bluze i pantalone uz civilne šubare i šalove po snežnom vremenu. Poručnik (Oberleutnant) s leve strane nosi smeđe kožne, pešačke, gamašne i plitke čizme, a oficir (s desne strane) konjaničke vojničke jahaće čizme. Obojica nose pešadijske oficirske sablje M 1861, automatske pištolje M 1907 rot-stajr kal. 8 mm, sa karakterističnim futrolama i ramenim kaiševima, kao i neslužbene baterijske lampe. (Kolekcija Dušana Bapca)**

armije u istočnoj i centralnoj Bosni i Hercegovini; i 6. armije u severoistočnoj Bosni; tri puta je vršila invaziju na Srbiju i Crnu Goru. Dana 28. juna 1914. godine, 2. armija je granatirala Beograd, a prva invazija je otpočela 2. avgusta. Peta armija je prešla Drinu i preko severozapadne Srbije krenula ka Beogradu. U bici na Ceru (Lešnica), od 12. do 24. avgusta, austro-ugarsku 2. i 5. armiju su porazile srpska 1, 2. i 3. armija; ovo je bila prva saveznička pobeda u Prvom svetskom ratu.

Srpski kontranapad na Srem od 6. septembra je obustavljen nakon druge austro-ugarske invazije koja je otpočela 8. septembra, kada su 5. i 6. armija ponovo zapretile Beogradu. U bici na Drini srpska 2. armija je poterala 5. armiju nazad u Bosnu, dok se 6. armija, nakon početnih uspeha protiv srpske 3. armije, takođe povukla kako bi izbegla hrabar pokušaj opkoljavanja od 25. septembra, kada su srpska Užička vojska i Crnogorska armija krenule ka Srebrenici i Palama u istočnoj Bosni. Srbi su se taktički povukli pre treće austro-ugarske invazije započete 6. novembra. Srpska 2. armija je dozvolila austro-ugarskoj 5. armiji da 2. decembra okupira Beograd. Austro-ugarska 6. armija je zaustavljena ispred Valjeva i potučena od strane srpske 1. armije u bici na Kolubari od 3. do 9. decembra, i poterala nazad u Srem. U međuvremenu su reorganizovane 2. i 3. armija i Užička vojska poterale 5. armiju nazad ka zapadnom Banatu i oslobodili Beograd 15. decembra 1914. godine.

Nekih 20.000 srpskih vojnika iz takozvanog „Albanskog odreda” su okupirali severnu i centralnu Albaniju 29. maja 1915. godine, kako bi albanske izbeglice sprečili da upadaju preko granice na Kosovo i južnu Srbiju. Ovo je, međutim, oslabilo glavninu srpskih snaga koje su se suprotstavljale Centralnim silama. Nemci su 18. septembra 1915. godine oformili grupu armija Makenzen, koja se sastojala od 11. nemačke armije, 3. austrougarske i 1. bugarske armije. Anglo-francuske snage su se 5. oktobra 1915. iskrcale u Solunu. Austrougarska vojska je ušla u Crnu Goru i zauzela Lovćen 10. januara 1916. godine, Cetinje 13. januara, a Berat u južnoj Albaniji 17. februara 1916. godine. Bugarska je 11. oktobra 1915. godine napala Srbiju, i 5. novembra 1. armija zauzima glavni železnički čvor, grad Niš, i prodire sve do Elbasana u Albaniji. Druga austrougarska armija napreduje duž doline Vardara u nameri da napadne opkoljene srpsko-crnogorske snage. U međuvremenu, 6. oktobra Makenzenove 3. i 11. armija napreduju dolinom Morave i 8. oktobra zauzimaju Beograd, a 15. oktobra i Kragujevac. Izvođeci bočni napad, austrougarska 57, 59. i 63. divizija napadaju iz istočne Bosne na oslabljene srpske snage i 22. oktobra okupiraju Üskub (današnje Skoplje) i odbijaju neorganizovani napad saveznika iz pravca Soluna.

Srpske snage su 24. novembra otpočele sa svojim legendarnim taktičkim povlačenjem preko snegom pokrivenih planina Kosova i Crne Gore, pa preko Prokletija u severnu i centralnu Albaniju i ka jadranskoj obali, ostavljajući Crnogorsku armiju da pruži herojski poslednji otpor pre nego što će kapitulirati 25. januara 1916. godine. Srbi su krajem decembra stigli u Škadar, a 15. januara 1916. godine je započeta njihova evakuacija savezničkim brodovima iz Drača, prvo na Krf koji su okupirali Francuzi, i u Bizertu u francuskom Tunisu.

GORE Tri vojnika austrougarske vojske u sivozelenim M 1915 pohodnim uniformama, leto 1917. Kaplar (Gefreiter), s leve strane, nosi bluzu sa M 1908 obojenim našivcima na kragni, krutu pohodnu kapu, pantalone, jahaće čizme i M 1909 kožnu opremu. Njegova dva druga nose bluze od tanjeg materijala bez obojenih našivaka ili traka na kragni, pantalone i obojke. Obratiti pažnju na meku kapu koju nosi vojnik u sredini i na karakterističan austrougarski način držanja remena puške. Austrougarska vojska je imala 28% Austronemaca; 44% Slovena (Hrvata, Srba, Slovenaca, Čeha, Slovaka, Poljaka, Ukrajinaca); 18% Mađara; 8% Rumuna i 2% Italijana. (Kolekcija Dušana Bapca)

Od aprila 1916. godine počinje njihovo prebacivanje na Solunski front. U januaru 1916. godine Austrougarska je uspostavila vojnu upravu (*Militär General-gouvernement*) u Srbiji i Crnoj Gori, i koristila žandarmeriju i vojnu policiju u borbama sa lokalnim četničkim gerilcima.

Solunski front

Centralne sile su kontrolisale zapadni Balkan i njihove snage su 22. aprila 1917. godine objedinjene u Grupu armija Šolc. Austrougarski 19. korpus je držao položaje u severnoj i centralnoj Albaniji, a nasuprot nje- ga, na frontu širine 100 km, nalazio se italijanski 16. korpus,

raspoređen u jugozapadnoj Albaniji. Saveznička Istočna armija (*Armée de l'Orient*) je bila razvijena duž srpsko-grčke granice na frontu dužine 250 km, podeljenog u pet sektora. Francuska 3. divizijska grupa je bila na Ohridskom sektoru (reka Skumbin – Prespansko jezero) a rusko-francuska 2. grupa na Manastirskom sektoru (Prespansko jezero – Gradešnica) i obe su stajale naspram nemačke 11. armije. Obnovljena Srpska vojska, koja je brojala tri armije, branila je sektor Crne reke (Gradešnica – Crna reka); francusko-italijanska 1. grupa – Strumički sektor (Crna reka – Vardar); britanska Solunska armija – Dojranski sektor (Vardar – Strumica). Naspram ovih snaga su stajale bugarska 1. i 2. armija. Na istoku je neutralni grčki 4. korpus zaposeo istočnu Makedoniju nasuprot bugarske 3. i 4. armije.

Nemci su stavili veto na austrougarsko-bugarski napad na Solun u želji da vežu savezničke snage za to ratište i ne dozvole im prebacivanje na zapadni front. Ipak, u bici kod Florine (odn. Gorničeva) u sektorima Manastir i Crna reka, od 17. avgusta do 14. septembra 1916. godine, Bugari su postigli inicijalan uspeh, ali su vraćeni na početne položaje dejstvom 2. divizijske grupe i srpske 1. armije, dok je bugarska 2. armija poterala britansku Solunsku armiju nazad u Dojranski sektor, tokom operacija u dolini Strumice. U isto vreme, grčki 4. korpus koji je dobio naređenje iz Atine da ne pruža otpor kako se ne bi ugrozila neutralnost Grčke, predaje bugarskoj 2. i 4. armiji tvrđavu Rupel 24. maja, a 18. septembra i celu istočnu Makedoniju, sve do strateški važne luke Kavala. Tokom uspešne savezničke kontraofanzive u Manastirskom i Crnorečkom sektoru (5. oktobar – 11. decembar 1916. godine), srpska konjica i ruska pešadija zauzimaju 19. novembra Manastir (sadašnji Bitolj) tokom prve Manastirske bitke. Bio je to prvi srpski grad koji je oslobođen. Kao pojačanje bugarskoj 2. armiji, stiže otomanski 20. korpus.

Front je zapao u pat poziciju što je podstaklo francuskog premijera Žorža „Tigra” Klemansoa, da Istočnu armiju nepravedno nazove

Ljudstvo austrougarske 2. čete jurišnih trupa (Sturmtrupe) u Banjaluci, centralna Bosna i Hercegovina, maj 1918. Svi nose pohodnu bluzu M 1915, sa obojenim našivcima na kragni ili bez njih, pantalone i obojke, i nemački M 1916 šlem sa karakterističnim izbočenim štitnicima za uši; neki nose i širu slovenačku M 1918 verziju. Obratiti pažnju na dvostruke platnene torbe oko ramena za bombe, jurišne noževe, palice i maljeve, koji su bili popularni među jurišnim trupama za rovovsku borbu prsa u prsa. Takođe, primetiti i gas-maske u njihovim limenim kutijama, karabine M 1908 štičen kal. 8 mm i automatske pištolje M 1907 rotstejr kal 8 mm. (Kolekcija Dušana Bapca)

„solunski baštovani”. Tokom 1917. godine postignuti su minimalni lokalni uspjesi – britanska Solunska armija nije uspjela da probije bugarsku 1. armiju u bitkama kod Dojranskog jezera (24–25 aprila i 8–9 maja 1917); u sektoru Crne reke bugarska 1. armija se oduprla napadima ruske 2. brigade i srpske 2. armije tokom Druge manastirske bitke (9–14 maja 1917). Nemačka 11. armija je odbila napade 2. i 3. grupe divizija u Ohridskom i Manastirskom sektoru tokom bitke kod Prespanskog jezera (9–17 maja 1917). *Defakto* abdikacija neutralno orijentisanog grčkog kralja Konstantina od 12. juna 1917. godine, kao i objava rata od strane Grčke Centralnim silama od 25. juna, dala je podsticaj Istočnoj armiji da razmišlja o pobjedi. Ali, politička nestabilnost Grčke, epidemija malarije među Britancima, narastajuće nezadovoljstvo među ruskim i francuskim vojnicima, kao i nedostatak odlučnijeg savezničkog interesovanja za Solunski front, bili su faktori koji su odložili završnu ofanzivu. Jedina značajnija pobjeda je bilo zauzimanje Pogradeca u Ohridskom sektoru, 7. septembra 1917. godine, kad je 3. grupa divizija porazila austrougarski 19. korpus. Ovo je dovelo do smenjivanja generala Sareja komandanta Istočne armije, 22. decembra 1917. i postavljanja svih savezničkih snaga u Grčkoj pod komandu generala Gioma.

Grčke divizije iz 1. grupe divizija su 30. maja 1918. godine osvojile greben *Skra di Legen*, na levoj obali Vardara u Strumičkom sektoru, poteravši bugarsku 1. armiju. Ovo je ojačalo podršku Grčke silama Antante. U međuvremenu, italijanski 16. korpus i 3. grupa divizija su prodrli u centralnu Albaniju početkom jula 1918. godine i osvojile Berat; ali od 14. do 26. avgusta austrougarska Grupa armija Albanija (pređašnji 19. korpus) je izvršila kontranapad i povratila Berat i veći deo izgubljene teritorije.

Proboj Solunskog fronta je započeo 14. septembra 1918. godine artiljerijskim baražom iz 580 oruđa, najvećim ikada viđenim na Balkanu, u sektorima Manastir, Strumica i Crna reka. Srpska 2. armija, uz podršku dve francuske divizije i 1. srpske armije, 15. septembra je započela ofanzivu u sektoru Crne reke i izbila u Vardarsku dolinu kod mesta Negotino 21. septembra. Britanska Solunska armija i grčki 1. korpus su ostvarili manje uspehe 16. septembra i zauzeli Belasicu 29. septembra; 1. grupa divizija je započela napade 22. i osvojila Prilep i Skoplje 29. septembra. Bugarska je 30. septembra zaključila primirje sa saveznicima što je primoralo nemačku 11. armiju, pojačanu novim austrougarskim i nemačkim divizijama, da se pregrupiše u okolini Niša; ali 12. oktobra, srpska 1. armija je oslobodila grad. Kruševac je oslobođen 17. oktobra a Beograd 1. novembra 1918. godine. Italijanski 16. korpus i 3. grupa divizija su napredovali ka centralnoj Albaniji 2. oktobra naišavši na minimalni otpor; osvojili su Drač 14. oktobra, Tiranu 15. oktobra, Skadar 31. oktobra i oslobodili Bar 3. novembra. Tu su se susreli sa srpskom 2. armijom koja je oslobodila Kosovo i Crnu Goru. Jedan broj francuskih jedinica je okupirao Bugarsku i ušao u Rumuniju početkom novembra, dok su druge preko grčkog i bugarskog dela Trakije izbile na granicu sa Turskom 30. oktobra. Tog dana je Otomansko carstvo zaključilo primirje, a to je 4. novembra

Spski pešadijski kaplar u sivozelenoj radnoj uniformi M 1908, 1914. godine; uporediti sa il. B2. Obratiti pažnju na njegovu pohodnu šajkaču i vrećaste pantalone koje su sužene ispod kolena. Poluduboke čizme za marš su ustupile mesto tradicionalnim opancima tokom 1915. Nosi standardne M 1895 nemačke fišeklje bez uprtača, i drži nemačku pušku sa kliznim zatvaračem M 1895 mauzer kal. 7 mm. (Kolekcija Dušana Bapca)

učinila i Austrougarska, a za njom i Nemačka, 11. novembra 1918. godine, čime je okončan Veliki rat.

Rumunsko ratište

Rumunija je 27. avgusta 1916. godine objavila rat Austrougarskoj u pokušaju da anektira mađarsku Transilvaniju koju je branila austrougarska 1. armija. Rumunska Severna (kasnije 4. armija) je 28. avgusta prešla iz Moldavije u istočnu Transilvaniju, a 1. i 2. armija iz Vlaške u južnu Transilvaniju, okupiravši Kronštat (sadašnji Brašov) i Hermanštat (Sibiu). U međuvremenu, rumunska 3. armija i ruski 47. korpus (od 7. septembra rusko-rumunska Dobrudža armija), objedinjene su 15. septembra u Grupu armija Jug, i branile su južnu Vlašku od Makenzenove armijske grupe, koja se sastojala od bugarske 3. armije, nemačkog 52. korpusa i otomanskog 15. korpusa. Bugarsko-otomanska Dunavska armija je 1. septembra 1916. godine započela nastupanje ka severu i Dobrudži, da bi 22. oktobra zauzela Konstancu. Ostatak Makenzenovih snaga je odbio 1. oktobra napad Grupe armija Jug kod Flamide na Dunavu i započeo kontranapad 23. novembra, nastupajući u pravcu Bukurešta. Ovo je zaustavilo rumunsku ofanzivu u Transilvaniji i omogućilo kontranapad Transilvanijskog garnizona, Grupe armija nadvojvode Jozefa (1. i 7. austrougarska i 9. nemačka armija).

Dok je austrougarska 7. armija blokirala rusku 4. i 9. armiju, austrougarska 1. i nemačka 9. armija su 26. septembra povratile Hermanštat. Nemačka 9. armija je zatim probila front rumunske 1. armije i kroz klisuru Targuđiju (23. oktobra 1916 – 18. novembra 1916) izbila u Vlašku. Zauzevši Kronštat 7. oktobra i razbivši jaku odbranu rumunske 2. armije na prevoju Ojtuc (11. oktobra 1916 – 15. novembra 1916), napredovala je ka južnoj Moldaviji. Rumunski kontranapad preko reke Argeš od 5. decembra je bio neuspešan i Bukurešt je pao sledećeg dana, ali se vlada već prebacila u Jaši u istočnoj Moldaviji (severoistočna Rumunija). Rumunska 1, 2. i 4. armija kao i ruska 4, 6. i 9. armija su 31. decembra 1916. godine branile istočnu Moldaviju na frontu duž reke Seret.

Do maja 1917. godine saveznička vojna misija je reorganizovala rumunske snage u 1. i 2. armiju. Uz veliku rusku pomoć one su odmah prešle u ofanzivu i izvojevale tri velike pobeđe nad austro-nemačkim snagama u Moldaviji tokom leta 1917. godine. Kod Maraštija (22. jula – 1. avgusta) u južnoj Moldaviji, rumunska 2. i ruska 4. armija su porazile austrougarsku 1. armiju. Rumunska 1. i ruska 4. armija su se uspešno odbranile od snažne kontraofanzive nemačke 9. armije u rejonu Marašeštija (6. avgusta – 3. septembra). Konačno, tokom avgusta (8 – 22) rumunska 2. i ruska 9. armija su odbile kontraofanzivu austrougarske 1. armije kod Ojtuca.

Pometena povlačenjem boljševičke Rusije iz rata, Rumunija je zatražila primirje 6. decembra 1917. godine. Po Bukureštanskom sporazumu od 7. maja 1918. godine, Rumunija je sve karpatske prevoje predala Austrougarskoj, a Dobrudžu je dala Bugarskoj, ali je anektirala nekadašnju rusku Besarabiju. Nemačke

Niži oficiri srpske poljske baterije u martu 1915. godine u Arandelovcu, centralna Srbija. Stoje ispred srpskih brzopunećih poljskih topova M 1907 šnajderkane kal. 7,6 cm. Oficir u sredini nosi meku M 1908 oficirsku pohodnu kapu i uneni kaput bez ikakvih obeležja preko svoje pohodne bluze. Ostala dvojica imaju krutu oficirsku kapu i šinjel M 1908 sa kopljastim našivcima na kragni u boji roda oružja i sivozelenim reverima za niže oficire. Uporediti sa il. B1. (Kolekcija Dušana Bapca)

Srpska pešadijska četa trećeg poziva 1914. godine u mešovitim teget M 1896 i sivozelenim M 1908 pohodnim uniformama. Komandir, rezervni oficir, (peti sleva u prvom redu) nosi oficirsku ravnu kapu M 1908, šinjel M 1896, i nosi zastarelu rusku pešadijsku sablju M 1881. Sa strane mu stoje narednici u rezervi koji nose pohodnu kapu M 1896, šinjel M 1908 i sablju M 1881 kao što i priliči njihovom činu. Većina ostalih vojnika nosi tradicionalne krznene šubare, seljačku odeću i opanke, i drže zastarele puške sa kliznim zatvaračem M 1870 berdan M2 kal. 10,67 mm. (Narodna biblioteka Srbije)

i austrougarske okupacione vojne vlasti su vladale Vlaškom od novembra 1916. godine. Rumunija je 10. novembra 1918. godine, nevoljno, ponovo ušla u rat, ali taman na vreme da se pridruži napredovanju Istočne armije preko zapadnog Balkana.

AUSTROUGARSKA VOJSKA NA BALKANSKOM FRONTU

Austrougarska vojska je bila veoma složena institucija i sastojala se od višenacionalnih jedinica regrutovanih među 11 naroda – Austro-nemaca, Mađara, Italijana, Rumuna, Čeha, Slovaka, Poljaka, Rutena (Ukrajnaca), Slovenaca, Srba i Hrvata; organizovanih u pet vojnih struktura.

Snage tri „prva poziva“ (muškarci uzrasta od 18 do 33 godine) su sačinjavale – pešadijske i konjičke divizije austrougarske Carske i kraljevske zajedničke armije (*Kaiserliches und Königlich-Gemeinsames Heer*); pešadijske divizije (*Landwehr*, od 1. maja 1917. „streljačke“ – *Schützen*) austrijskih Carskih i kraljevskih odbrambenih snaga (*Kaiserliche Königlich-Landwehr*) i pešadijske (*Honvédség*) i konjičke (*Huszar*) divizije mađarskih Kraljevskih odbrambenih snaga (*Magyar királyi Honvédség*). Austrijska Carsko–kraljevska teritorijalna armija (*Kaiserlicher Königlich-Landsturm*) i mađarska Kraljevska teritorijalna armija (*Magyar királyi Népfelkelo*) su sačinjavali „drugi poziv“ statičnih odbrambenih snaga i obuhvatala je ljude uzrasta od 34 do 55 godina. Jezik kojim su izdavane komande u Zajedničkoj armiji i austrijskoj vojsci je bio nemački, a za mađarske snage mađarski jezik. Do avgusta 1914. godine je mobilisano blizu 1.800.000 ljudi, da bi se u maju 1918. godine taj broj popeo do 3.194.000. Armijski vazdušni korpus (*Luftschiffer und Fleigertruppe*)

Srpska pešadija izlazi iz rovova tokom operacija u 1914. godini kako bi napali austrougarske položaje. Vojnici nose standardne uniforme M 1908, opanke i nemačku smeđu kožnu opremu M 1895, sa ukrštenim uprtačima što je bilo svojstveno Srbima. (Kolekcija Dušana Bapca)

koji je bio deo Zajedničke armije, i Pomorski vazdušni korpus (*Seefleigerkorps*) su operisali na zapadnom Balkanu.

Balkanski Sloveni su bili najveća nacionalna zajednica u austrougarskoj vojsci u avgustu 1914. godine. Bilo je 563.400 (31,3%) Srba i Hrvata (uključujući i Bosance) i 50.400 (2,8%) Slovenaca. Od 16 austrougarskih vojnih oblasti, četiri su obuhvatale Balkan i u njima je regrutovano 7 divizija: 13. hrvatsko-slavonska oblast (7. i 36. peš. div.); 15. bosansko-hercegovačka oblast (1. i 18. peš.

div.); 16. dalmatinska oblast (4. i 5. brdska brigada); 3. južnoaustrijska – slovenačka oblast (6. i 28. peš. i 22. streljačka div.). Sedma *Honvédség* hrvatsko-slavonska oblast je preimenovana u Slavonsko domobranstvo i u njoj je komandni jezik bio hrvatski, a njena 42. divizija je nazvana Vražja divizija.

Pet od ovih divizija (1, 7, 18, 36. i 42) su se borile u Srbiji tokom 1914. godine, ali su nakon toga, sa izuzetkom 7. pešadijske divizije koja je bila u Rumuniji, ostale jedinice prebačene na Italijanski front zbog straha od dezertiranja Srba i Hrvata. Međutim, pouzdane bosansko-hercegovačke jedinice su služile u 37 divizija, najčešće na Italijanskom frontu, ali takođe i u Srbiji i Albaniji (18, 47, 53, 57, 59, 62, 63, 81. div. i istočni korpus), kao i u Rumuniji (71–73 div.).

Komanda grupe armija je koordinirala armijama i korpusima; armiju su sačinjavala dva do četiri korpusa ili ad hoc „snage” (*Gruppen*), a svaki korpus je brojao od jedne do tri divizije. Pet armija sa 42 divizije je ratovalo na Balkanu.

Osamnaest (uključujući pet balkanskih) divizija se borilo na Srpskom frontu 1914. godine – 5. armija, sa 8. korpusom (9. peš. i 21. *Landwehr* div.) i 13. korpusom (36. peš. i 42. domobranska div.); 6. armija, sa 15. korpusom (1. i 48. peš. div.) i 16. korpusom (18. peš. div.); pet štabnih divizija Balkanske armije (7. i 47. peš. 23. i 40. *Honvédség* div.); i do avgusta 1914. godine 2. armija, sa 4. korpusom (31. i 32. peš. i 5. *Huszar* div.), 7. korpusom (17. i 34. peš. div.) i 9. korpusom (29. peš. div.).

Devet divizija se borilo 1915. godine. Organizovane su u 3. armiju sa 11. korpusom (30. i 53. peš. div.) i 14. korpusom (8. i 13. peš. i 44. *Landwehr* div.) i nezavisne 57, 59, 62. i 63. pešadijsku diviziju. Albanski garnizon koji se sastojao od 19. korpusa (47. i 81. peš. div. i 220. *Landsturm* brigada) je u avgustu 1918. godine preimenovan u Grupu armija Albanija. Bosansko-hercegovačka i dalmatinska komanda je imala 45. *Landwehr* diviziju, okupaciona vojska u Crnoj Gori šest bataljona a u Srbiji pet. U septembru 1918. godine, 11. korpus (9. i 30. peš. div.) je pojačao 11. nemačku armiju u Makedoniji; a četiri

Srpski konjanik sa izvanrednim brkovima i bradom u Solunu u ulozi barjaktara prekobrojnog konjaničkog puka. Nosí francusku „horizontplavu” pohodnu uniformu M 1915 sa pešadijskim obojcima, poludubokim cipelama i kaki obojen M 1915 adrijan šlem sa srpskom kokardom. Drži konjaničku sablju M 1895 i nosi pištolj, četuricu za vodu i platnenu torbu. Zastava prekobrojnog puka ima naslikanog (zastave M 1911 su bile izvezene) srpskog orla sa parolom – „Za kralja i otadžbinu, s verom u Boga”. Sveti Andreja i pohodne zastavice su bile na reversu zastave. (Kolekcija Dušana Bapca)

bataljona istočnog korpusa (*Ostenkorps*), koji je trebalo da ide za Palestinu, pomagala su u odbrani Albanije.

U avgustu 1916. godine mađarsku Transilvaniju je branila 1. armija (61. i 71. peš. div., 16, 19, 143–5. peš. brig. i 1. konj. *Népfelkelo* brig., a kasnije i 10. i 11. bavorska peš. div.). Tri divizije (51. *Honvédség*, 73. peš. i 1. konj.) i tri brigade (2, 8. i 10) su služile u nemačkoj 9. armiji, a obe ove armije (1. i 9 – prim. prev.) su bile deo Grupe armija nadvojvode Jozefa. U junu 1917. godine 1. armiju su sačinjavale 14 austrougarskih i šest nemačkih jedinica – Gerok i Ruiz grupe (nemačka 1. konj., 37. i 218. peš. div.); 8. korpus (70. i 71. peš. i 8. konj. divizija, 8. brdska brig. i 142. peš. brig.); Lipošak grupa (7. peš., 8. bavorska peš. i 10. konj. div. i 16. brdska brig.); 6. korpus (39. *Honvédség*, 117. i 225. nemačka peš. div.); i 21. korpus (31, 37. i 72. peš. div. i 3. nemačka konjička divizija).

SRBIJA

Srbija se u februaru 1804. godine pobunila protiv otomanske vlasti. U julu 1914. godine Kraljevina Srbija, kojom je vladao kralj Petar I Karađorđević, brojala je 4.700.000 Srba, Makedonaca i Albanaca, obuhvatajući 98.938 kvadratnih kilometara današnje Srbije (bez Vojvodine), Kosovo i veći deo Makedonije, koji su anektirani pod imenom „južna Srbija” 30. maja 1913. godine, nakon Prvog balkanskog rata.

Srpska vojska je bila sastavljena od jedinica „prvog poziva” (muškarci uzrasta od 21. do 31. godine) i „drugog poziva” (muškarci uzrasta od 32. do 37. godine) organizovanih u Narodnu vojsku, i Poskaniju odbranu (muškarci uzrasta od 18 do 20 i 46 do 50 godina) čije su jedinice bile na garnizonskoj i stražarskoj dužnosti. Srbija pre 1913. godine je bila organizovana u pet vojnih oblasti koje su imale status korpusa – Moravska, Drinska, Dunavska, Šumadijska i Timočka. Svaka je nazvana po lokalnim rekama i regrutovala je jednu pešadijsku diviziju prvog poziva, tri pešadijska puka trećeg poziva; jedan eskadron konjice, koji je imao status čete, trećeg poziva; i određeni broj pozadinskih pešadijskih bataljona i konjičkih eskadrona trećeg poziva. Postojali su i tradicionalni neredovni četnički, gerilski, odredi i čete. Još pet oblasti su u avgustu 1913. godine organizovane u južnoj Srbiji – Ibarska, Kosovska, Vardarska, Bregalnička i Manastirska (Bitoljska – prim. prev.). Ali do jula 1914. u ovim oblastima je regrutovana samo jedna kombinovana pešadijska divizija, a 1915. podignuta je Vardarska i započela organizacija Bregalničke divizije. Konjičke divizije su se regrutovale na nacionalnom nivou. Postojao je i Kraljevski gardijski puk (dva konjička eskadrona, tj.

SRPSKA VOJSKA

1: Major, 2. artiljerijski puk, Drinska divizija drugog poziva; Beograd, septembar 1915.

2: Podnarednik, 2. pešadijski puk „Princ Mihailo”, Moravska divizija prvog poziva; Lešnica, avgust 1914.

3: Kaplar, 19. pešadijski puk, Šumadijska pešadijska divizija; Vardarska dolina, septembar 1918.

Dr NAJDŽEL TOMAS je cenjeni lingvista i vojni historičar; trenutno radi kao stariji predavač na odseku za poslovni jezik Univerziteta Nortumbrija u Njukaslu. Interesuju ga vojne i civilne uniformisane organizacije XX stoleća sa posebnim osvrtom na Nemačku, centralnu i istočnu Evropu. Napisao je ili je bio koautor brojnih naslova u Osprejevim serijama Man-at-Arms i Elite, uključujući i serijal od pet naslova o Nemačkoj vojsci u II svetskom ratu. Nedavno je doktorirao na temu proširenja Nato pakta na istok.

DUŠAN BABAC, rođen 1969. godine u Beogradu, potiče iz porodice sa vojnom tradicijom i od najranijeg detinjstva pokazuje interes za vojnu istoriju i uniforme. Od 1995. godine do danas objavio veći broj naučnih i popularnih članaka u Glasniku Istorijskog Muzeja Srbije i specijalizovanim časopisima u zemljama bivše SFRJ (BiH, Slovenija), Francuskoj (Militaria Magazine, Gazette des Uniformes), Rusiji (3eyrxayc), Japanu (Air World), kao i knjigu Armies in the Balkans 1914-18, za Osprey Publishing 2001. godine. Jedan je od četiri autora izložbe i kataloga Službeno odelo u Srbiji u 19. i 20. veku, održane 2001. godine u galeriji SANU. Bio je stalni saradnik televizijske emisije Arsenal, koja se emitovala na BK televiziji.

DARKO PAVLOVIĆ je hrvatski umetnik koji živi i radi u Gracu u Austriji i u Zagrebu. Po obrazovanju je arhitekta, ali ga je oduvek zanimala vojna istorija, i sada je u potpunosti posvećen ilustriranju knjiga sa vojnom tematikom. Od 1995. ilustrirao je nekoliko Osprejevih naslova: Man-at-Arms 282 Axis Forces in Yugoslavia 1941-45, Elite 60 U-Baoat Crews 1914-45 i Man-at-Arms 327 US Marine Corps in World War I 1917-18, a napisao je i ilustrirao dva naslova o Austrian Army 1836-66: Man-at-Arms 323 Infantry i Man-at-Arms 329 Cavalry.

Sadržaj

Balkansko ratište	3
Odbrana Srbije	3
Solunski front	6
Rumunsko ratište	8
Austrougarska vojska na Balkanskom frontu	9
Srbija	13
Crna Gora	14
Albanija	16
Nemačka vojska na Balkanskom frontu	17
Otomanska vojska na Balkanskom frontu	19
Snage Antante na Solunskom frontu	19
Bugarska	21
Grčka	23
Rumunija	33
Ilustracije u boji	38
Indeks	48